

Forfatteren, der emigrerede

Naja Marie Aidt gik fra at være kendt i Danmark til »Mrs. Nobody« i New York. Planen var et år i et nyt land for at kunne skrive om det at være fremmed. Nu er der gået otte, og i mellemtiden er hun kommet til at føle sig hjemme. MS mødte hende i Brooklyn den sidste dag i 2015. ☺

f

aktisk er det et lille mirakel, at du og jeg sidder her ved siden af hinanden, på en bänk midt på Vanderbilt Avenue i Brooklyn. Det er nytårsdag, og du landede med dit fly fra juleferien i Mexico i nat – tænk, at du vil interviewes nu. Jeg flyver til Washington D.C. om fire timer og håber, jeg når nytårsmiddagen.

Det har taget os en lille måned og 22 mails frem og tilbage at få det hele på plads. Og jeg forstår ikke helt, at jeg nu møder dig i dit Brooklyn, som du elsker for det lokale, nærmest landsbyagtige, midt i storbyen.

»Det er her, det rigtige liv er, for det er her, folk bor,« siger du til at begynde med. Her på Vanderbilt Avenue køber du ind i The Met og møder »de handlende«. Du bokser tre-fire gange om ugen i træningscenteret i sidegaden. Går på vaskeri og vinbar, følger din søn i skole og kigger indenfor i »din boghandel«, som du kalder Unnameable Books, der sælger brugte bøger. Og så arbejder du. Skriver, læser og passer den del af dit forfatterskab, som du kalder »the business«, hvor du svarer på mails, er i kontakt med din oversætter, tager på turné og giver oplæsninger af de bøger, der har gjort dig kendt i Danmark. Så kendt, at min dansk lærer fra folkeskolen spurgte, om jeg ikke kunne høre dig om det overordnede budskab i en bestemt novelle, når vi mødtes.

Du griner, da jeg får det fumlet over mine læber i en vending om, at mange nok spørger dig om sådan noget.

»Hun er dansk lærer, det er hendes opgave. Heldigvis ikke min,« siger du så.

Jeg mødte dine ord for første gang, da jeg var omkring de 16. Det var som om, de krøb ind under huden på mig, præcise, poetiske og hårdtslående, som de var. Det må have været i 2008, hvor du netop var flyttet til New York.

Efter at have læst et par af dine noveller, købte jeg »Vandmærket« og »Bavian« på samme tid. »Bavian« kostede 230 kroner, og du havde allerede vundet Nordisk Råds Litteraturpris for den på det tidspunkt. »Vandmærket« var billigere, så jeg overvejede, om jeg skulle nøjes. Men ej, tænkte jeg, nu tager jeg altså dem begge.

De står stadig på min reol i dag sammen med dit nyudgivne opsamlingsværk, »Samlede Digte«, skrevet over to årtier, og »Sten, Saks, Papir« – den roman, jeg var så spændt på, om jeg ville kunne lide. Det er gået op for mig, at jeg i min samling faktisk bare mangler »Frit Flet«, den store fællesbog, du har skrevet med Line Knutzon og Mette Moestrup, som i øvrigt har lagt navn til Politikens nybrøderpris, der fremover gives til eksperimenterende udgivelser i det litte-

AF NANNA JAKOBGAARD NIELSEN
nann@berlingske.dk
FOTO: JONAS VANDALL

rære felt. Jeg ved ikke rigtig, hvor jeg skal gøre af den, for det er en moppedreng på 655 sider. Men selv, når jeg får den, tror jeg stadig, dine noveller vil være dem, jeg holder mest af.

Jeg har læst både »Vandmærket« og »Bavian« flere gange med en tusch i hånden, og der er overstregninger og noter i mine bøger. Den mest tilregnede er »Som englenerne flyver«, som min dansk lærer også er så interesseret i. Om fyren Creepy, ham alle pigerne er vilde med, selv om han »knepper« dem i en kiste og kun elsker sin kvælerslange, Plexus. Han fanger grådige Sisse i sit syge liv af speed og kokain, mens hendes søster ser til og opgiver at redde hende. Eller »Lille Fedtøre«, den om ham den ækle, der tager en ung 17-årig som gidsel og giver hende med stokken. Eller »Bulbjerg«, selvfølgelig, om parret, der farer vild i en skov og krakelerer.

Vi er måske flere, der prøver at forstå dit univers på den måde. På Teatret ved Sorte Hest i København sætter de forestillingen »Altinger Noget« op, hvor holdet bag har udvalgt tekster fra hele dit forfatterskab for at skabe et manuskript ud af dit univers. Benspændet har været, at der på scenen kun må bruges ord skrevet af dig. Alt, du har gjort, er at sige ja – og produceret digte, noveller, romaner og alt muligt andet i 25 år.

»Jeg blev meget rørt over og glad for, at nogen gad det,« siger du.

»Det fik mig også til at tænke over, hvor meget jeg egentlig har lavet. Jeg havde lige fået »Samlede Digte« ind ad døren, og det gik op for mig, at der næsten er 600 siders digte, som jeg har skrevet. Det er meget, ikke? Normalt hader jeg at gøre status, men på en eller anden måde er det klart, at sådan en kæmpe kolos af en bog giver én følelsen af at have et værk bag sig. Og det er jeg virkelig stolt af. Samtidig fik jeg en følelse af, at jeg nu har lavet så meget, at jeg egentlig ikke behøver at lave mere. Forstår du? Men selvfølgelig gør jeg det, for jeg er stadig i live, og jeg vil stadig gerne undersøge alt muligt.«

Det var faktisk derfor, du rykkede til USA, fortæller du. Efter at have udgivet »Bavian« i 2006, som stillede skarpt på det moderne liv på toppen af velstanden, med en øget individualisme blandet med stress, kedsomhed, hverdag, delebørn, drømme og utroskab, der hele tiden er tilsat glasskår og suspension i, hvor lidt der skal til, før vores indre bavian – et rovdyr – viser sig.

Du kalder det selv en analyse af, hvordan folk, inklusive dig selv, havde det på det tidspunkt før finanskrisen, hvor vi var så privilegerede. Og du fik »spat« af det efter fire år dybt inde i tidens adfærd.

»Der skete jo det ubehagelige, at racismen voksede i takt med velstanden. Det var der, man begyndte at lukke

grænserne. Jeg kunne høre det på selve sprogtonen på gaden, at man blev mindre høflig og talte nedladende om andre mennesker. Det skete i den politiske debat, men også mellem mennesker. Man kunne pludselig tale om folk på en ny måde.«

Du ville undersøge med din egen krop, hvordan det føltes at være fremmed i et nyt land. Mærke noget af det samme, som de mennesker, du så kom til Danmark. Om end du ikke var tvangsflygtning, men en hvid og privilegeret en afslagsen, ville du kunne få en bedre forståelse ved at flytte til et multikulturelt samfund og være en del af »et sted, hvor man ikke hele tiden pointerer eller opdeler mennesker efter, hvilken hudfarve de har, hvilket sprog de taler og hvilken kultur, de har med sig,« som du siger.

Derfor skulle du og din familie bo i New York i et år, men nu er der gået otte. Du føler dig hjemme, og du er ved at være et navn på den store scene. Se bare på »Bavian«. Den vandt forfatterorganisationen PENs pris for bedste oversatte bog i 2015, takket være en fantastisk oversættelse af Denise Newman, siger du. Men du har også selv har været dybt involveret i arbejdet, fornemmer jeg. Ja, faktisk så langt nede i sætningerne, at du nærmest har skrevet bogen én gang til. Og på mig virker det som om, du er glad for de udfordringer, der kommer af at starte forfra.

»Jeg kan huske, jeg tænkte på det, lige efter jeg var flyttet herover. Det var lige efter, at jeg havde modtaget Nordisk Råds Litteraturpris, og så får man jo sindssygt meget opmærksomhed. Folk stoppede mig på gaden i København, og jeg blev inviteret til de andre skandinaviske lande hele tiden. Og så kom jeg herover, hvor jeg bare var total Mrs. Nobody. Når jeg sagde, at jeg skrev, kiggede de mistroisk på mig og tænkte: »Nå, hun sidder derhjemme og skriver til skrivebordsskuffen, ligesom alle andre gør i New York«. Det var virkelig som at komme ned fra en eller anden form for piedestal, og det, tror jeg, var fint for mig. Det gælder jo om at koncentrere sig om det egentlige, som er at skrive gode bøger. Alt det andet er bare sjovt.«

Emigrationen passede også godt til resten af familien. Din mand arbejder alligevel over hele verden som filmfotograf, og dine børn i forskellige aldre skulle begynde på nye kapitler i deres liv. Så en kold vinter i 2007 rejste I til New York for at finde en skole til din mellemste søn.

»Vi havde ingen idé om, hvad der var godt. Vi havde fundet en masse skoler på nettet, og pludselig sad vi i et tog, der kørte halvanden time ud til et eller andet kvarter. Vi opdagede, at der kun var folk fra Kina i toget, og alt var på kinesisk. Da vi kom frem, sagde de: »Okay,

Blå bog

Født 24. december 1963 i Aassiat, Grønland. Flyttede til Danmark som syvårig og voksede op i København.

Debuterede som forfatter med digtsamlingen »Så længe jeg er ung« i 1991. Har siden skrevet både digte, noveller, børnebøger, romaner og teaterstykker.

Er særligt kendt for novellesamlingen »Bavian« fra 2006, som hun vandt Kritikerprisen for samme år og Nordisk Råds Litteraturpris i 2008.

Udgav i december 2015 opsamlingsværket »Samlede Digte«, mens hendes univers fortolkes i teaterstykket »Alting er Noget«, der spiller på Teatret ved Sorte Hest fra 8. januar til 20. februar.

men der går nærmest ingen hvide på den her skole, så det skal han lige overveje, om han har lyst til.»

I fandt aldrig den rigtige *high school* på første tur, og han og din mand måtte af sted igen alene, før det lykkedes. Og selv der, var det svært. Da I flyttede derover om sommeren, kom han på en skole for *newcomers*. I klasse med børnesoldater fra Yemen og børn, der var flygtet alene fra Sydamerika. Som du siger, lærte han at begå sig i *the hood* på den skole, og det var et chok for jer, at miljøet var så *hardcore*. Det viste sig, at skolen lå i et kvarter med skyderier og *drugdealing*. Men hvordan skulle I vide det?

»Man er så naiv, når man kommer til et nyt sted,« siger du.

Heldigvis fik I hurtigt hjælp, og du fandt ud af, hvor afhængig en emigrant er af andre. Du fortæller om en veninde, der lærte dig engelsk grammatik

i sit køkken nogle gange om ugen. Om hjælpen til, hvordan man betaler skat og bliver godkendt til et credit card. Om de input du fik til, hvad du skulle læse af amerikansk litteratur.

Din oplevelse af New York deler du op i perioder. Først var der eventyret. Det boost, du fik af at være i et nyt land, hvor der også var plads til jer. Hvor dørhåndtagene var sjove og hver tur med subway'en en rejse. Efter det kom den hårde tid, hvor du længtes efter følelsen af at være hjemme med al din suverænitæt i behold.

»Selv om jeg talte godt engelsk, da jeg kom, talte jeg ikke, som jeg gør i dag. Jeg følte mig dum, fordi jeg ikke havde sprogets suverænitæt. Man kender ikke koderne, man taler med accent, er lidt usikker og kan for eksempel ikke føre diskussioner om filosofi på sit nye

Jeg skal have det, som om alt i mig er ved at koge over af behovet for at skrive.

sprog. I begyndelsen var mine oplæsninger på engelsk også dybt nervepirrende for mig. Jeg kan huske, at jeg var nødt til at bede min yngste søn, som er totalt flydende, om hjælp, hvis der er ord, hvor jeg var i tvivl om udtalen.

Suveræniteten fik du igen for år tilbage, og du nævner, at du følte dig som en fisk i vandet, da du i efteråret var på en 14 dage lang turné med din engelske oversættelse af »Sten, Saks, Papir« rundt i New York, Chicago, Minneapolis, San Francisco, Dallas og Houston. Både som rejsende og til dine foredrag og oplæsninger.

»Jeg kunne bare mærke, at nu sad den der, den her komprimerede præsentation af bogen.«

Så selv om den første periode var hård, faldt du til dit nye liv, siger du. Det begyndte, da du vænnede dig til Fahrenheit og pounds, kunne lave mad efter en amerikansk opskrift og tage subwayen uden en lap papir, der sagde »tag toget dertil, gå op, gå mod trafikken«. Da du begyndte at få venner og et netværk, selv om det var en smule svært, da du i begyndelsen brugte de fleste dage alene ved dit skrivebord.

»Men jeg følte mig først helt hjemme, da jeg begyndte at udgive mine bøger på engelsk,« forklarer du.

Den første blev »Baboon«, som blev oversat og udgivet i august 2014, og i 2015 kunne du følge op med »Rock, Paper, Scissors«. Du kalder din spillebane af oversat litteratur for en niche, der står på sin egen hylde i boghandlerne og vil altså ikke rigtig være ved, at det er noget kæmpestort – eller opleves som noget stort for mig, måske fordi vi danskere altid bliver stolte, når en af vores klarer sig godt i verden. Jeg skal også selv finde frem til, at oversættelsen af »Bavian« i begrundelsen af den nyvundne PEN-pris kaldes et »exceptionelt bidrag til den engelske verdenslitteratur«, at din oversættelse er den første fra dansk til nogensinde at vinde denne pris og den første fra Norden siden 2001. Men du er glad for din ydmyge vej, siger du.

»Jeg er virkelig glad for, at jeg er startet på de små forlag og har opbygget det netværk. Hvis jeg nu havde fået kontrakt med et stort forlag, og bogen ikke havde solgt særlig godt, så havde man på en eller anden måde været færdig. Her er det trin for trin op ad en stige, som man ikke ved, hvor fører hen. Eller om man stopper på en etage og bare må gå ned ad den igen,« siger du, mens jeg tænker, at det da på en eller anden måde er en amerikansk drøm, du taler om lige der. Men du retter mig og siger, at det ikke er en drøm, men snarere et behov.

»Jeg går ikke og drømmer om det kæmpestore gennembrud, men jeg er enormt glad for, at mine bøger udkommer herovre nu, fordi det har givet mig en ro i forhold til at være her. Dengang mit arbejde kun var i Danmark og Europa, tænkte jeg nogle gange: »Hvad laver

jeg, hvorfor er jeg her?« og det er klart, at man oplever en isolation ved, at man ikke har noget arbejdsliv overhovedet i det land, man bor i. Det er ubehageligt, og det har været en stor lettelse for mig, at det nu giver mening for mig at være her.«

Men trods succesen vil du stadig skrive på dansk. For du er dansk forfatter. Faren er dog, siger du, at du er langt væk fra det danske sprog. Og derfor læser du kun på dansk i øjeblikket.

»Jeg har læst meget på engelsk det sidste stykke tid, og så begynder min hjerne at blive inficeret, så et ord kommer frem på engelsk først, og så må jeg oversætte om til dansk. Det er noget, jeg går i panik over.«

Derfor sørger du for at komme til Danmark tre gange om året. En lang sommerferie og to gange mere. Her lytter du til vores sprog, ser fjernsyn med os og fornemmer, hvad der ellers rører sig. Du skriver også breve med dine kolleger, Helle Helle for eksempel – og hold fast, den brevveksling ville jeg gerne læse. Oveni det observerer du, siger du. Dine børn siger faktisk altid, at du skal stoppe med at glo, fordi du så tit fascineres af noget, du ser.

Nogle gange husker du det og bruger det i dine bøger. Som med den unge kvinde, du så, da du var i Florida for et par år siden. Hun arbejdede på en mexicansk restaurant, eller et skur ved landevejen, som det i virkeligheden var. Hendes brødre kom forbi på knallert, men tænkte bare at leve og arbejde der altid, siger du.

»Det kunne jeg måske godt skrive en novelle om, netop fordi jeg har fået et lille glimt af hendes liv, nok til at brygge videre selv.«

Men du skriver ikke lige nu og har ikke gjort det længe. Tiden har ikke været til det, må jeg forstå. Men din plan for 2016 er »at sidde ned på en stol og gå i gang med en bog«. For du er ved at være der, hvor du kan stirre dig frem til dit startskud, fornemmer du.

»Det er noget, jeg kan mærke, nærmest helt fysisk. Jeg skal have det, som om alt i mig er ved at koge over af behovet for at skrive. Og så sætter jeg mig og skriver. Måske ti timer om dagen, og det gør jeg så, indtil bogen er færdig. Det er den følelse, jeg skal have i kroppen. Det er ikke terapi, det er ikke hygge. For mig er det en kæmpe stor kraftudladning at lave et projekt, hvor jeg virkelig brænder det hele af.«

Måske kan novellen om kvinden fra den mexicanske restaurant være den, du går i gang med i det nye år. For du drømmer om at skrive en novellesam-

ling, der bevæger sig rundt. Ligesom du selv, tænker jeg. Du tror da også, at det kan mærkes på de næste bøger, du skal skrive, at dit udsyn er blevet større. Uanset om det bliver en ny novellesamling, roman eller flere digte.

Vores nytårsfester begynder at kalde, og vi er ved at løbe tør for tid. Du finder en cigaret frem og siger, at dit andet nytårsforsæt er, at du skal stoppe med at ryge, så i dag skal du ryge rigtig meget. Det griner jeg af og begynder så småt at blive klar til at forlade New York, tænker jeg. Du har det ikke på samme måde.

»Jeg elsker New York. Det er jo den bedste by i verden, synes jeg. Den har alt,« siger du og begynder at forklare, hvordan du måske lyder arrogant nu. Men for dig er København blevet lille. Du kalder det et »uskuldstab, der aldrig kan laves om«. Og det provinsielle pres ser sig særligt på om vinteren.

»Danmark lukker ned. Folk går hjem og ser fjernsyn, og der er helt uddødt på gaderne om aftenen. Det giver mig klaustrofobi, fordi jeg vænnet sig til at bo i en kæmpe by som denne. Jeg kan altid gå ud af min dør og opleve noget. Man skal ikke langt, før man kommer et vildt sted hen eller møder et vildt menneske. I Danmark føler jeg lidt, at jeg synker ned i et hul om vinteren.«

Jeg kan ikke lade være med at tænke på, at du har fået nok af de lange, kolde vintre, eftersom du er født i Grønland og boede der, til du var næsten otte år gammel. Du giver mig ret.

»Jeg har fået min del af de mørke vintre og vinterdepressionerne og den følelse af, at nu skulle der lige gå fire måneder, hvor der ikke skete særlig meget. Hvor man bare havde det småskidt, faktisk konstant. Jeg følte, det var en form for spild af liv. Så det passer mig rigtig godt, at der er så meget lys her om vinteren, så jeg ikke får den sindssyge træthed af mørket.«

Du tror nok, at du skulle overkomme det, hvis du besluttede at flytte tilbage, siger du. Men alligevel kan du ikke forestille dig tanken om at rejse fra New York og aldrig komme igen. Din konklusion er, at du er glad for at have både Danmark og USA og må leve med konsekvensen af, at du ikke kan få det hele på samme tid.

Vi ønsker hinanden godt nytår, og jeg ser efter dig, da du går ned ad det brede fortov. Dem har I åbenbart også i Brooklyn. Jeg tænker lidt over, at du ligner en newyorker, som du blander ind mellem de andre. Jeg håber, du holder op med at ryge. Men mest af alt glæder jeg mig til at læse det, du skal i gang med at skrive.